IOAN IURCEA

ÎNGERI ȘI ESHATOLOGIE / ÎNVIERE ÎN DANIEL 10-12

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

Ioan Iurcea

•

Îngeri și eshatologie/ înviere în Daniel 10-12

Ioan Iurcea

Îngeri și eshatologie/ înviere în Daniel 10-12

Presa Universitară Clujeană
2021

Referenţi ştiinţifici:

Pr. Prof. univ. dr. Ioan Chirilă

Pr. Conf. univ. dr. Remus Onișor

ISBN 978-606-37-1048-3

Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruţa Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro

CUPRINS

LISTA DE ABREVIERI

AB –*Anchor Bible*

ABD – *The Anchor Bible Dictionary*

ACCSOT – *Ancient Christian Commentary on Scripture. Old Testament*

AUSS – *Andrews University Seminary Studies*

B.1688 – *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament – 1688*, ediţia Sfântului Sinod (București: EIBMO, 1997).

B.1914 – *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Legii vechi și a celei nouă*, ediţia Sfântului Sinod (București: Tipografia Cărţilor Bisericești, 1914).

B.1938 – *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament* (București, Fundaţia pentru literatură și artă *Regele Carol II*, 1938).

BASOR – *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*

BHS – *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, ed. Karl Elliger și Wilhelm Rudolph (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1987).

Bib – *Biblica*

BOR – *Biserica Ortodoxă Română*

BR – *Biblical Research*

BSac – *Bibliotheca Sacra*

CBQ – *Catholic Biblical Quarterly*

CurTM – *Currents in Theology and Mission*

EBC – *The expozitor's Bible Commentary*
EIBMO – *Editura Institutului Biblic de Misiune al Bisericii Ortodoxă Română*
EvQ – *The Evangelical Quarterly*
Exp – *The Expositor*
ExpT – *Expository Times*
GB –*Glasul Bisericii*
HBT – *Horizons in Biblical Theology*
HSM – *Harvard Semitic Museum or Harvard Semitic Monographs*
HUCA – *Hebrew Union College Annual*
ICC – *International Critical Commentary*
Int – *Interpretation*
ITQ – *Irish Theological Quarterly*
JAOS – *Journal of the American Oriental Society*
JBL – *Journal of Biblical Literature*
JETS - *Journal of the Evangelical Theological Society*
JQR – *Jewish Quarterly Review*
JSJ – *Journal for the Study of Judaism in the Persian, Hellenistic and Roman Period*
JSOT – *Journal for the Study of the Old Testament Biblical Studies*
JTS – *Journal of Theological Studies*
MA – *Mitropolia Ardealului*
MB – *Mitropolia Banatului*
MO – *Mitropolia Olteniei*

NAC – *The New American Commentary*
NICOT – *The New International Commentary on the Old Testament*
NovT – *Novum Testamentum*
O – *Ortodoxia*
Or – *Orientalia (Rome)*
PSB –*Părinţi şi Scriitori Bisericeşti*
RevQ – *Revue de Qumrân*
RB – *Revue biblique*
RT – *Revista Teologică*
SC – *Sources Chrétienne*
ST – *Studii Teologice*
Studia TO – *Studia Universitatis „Babeş-Bolyai" – Theologia Orthodoxa*
TynB – Tyndale Bulletin
TWOT – *Theological Wordbook of the Old Testament*
TV – *Teologie şi Viaţă*
VUL – *Biblia Sacra, Iuxta Vulgatam Versionem* (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1975)
VT – *Vetus Testamentum*
WBC – *Word Biblical Commentary*

CUVÂNT ÎNAINTE

Îngerii sunt slujitorii luminii, sunt mesagerii care vestesc voia lui Dumnezeu oamenilor. Acest fapt este evidențiat într-un mod explicit în ultimele trei capitole ale cărții proorocului Daniel (Dan 10-12). Aici, un mesager ceresc i se arată lui Daniel și îi descoperă o viziune cu caracter eshatologic, conform căreia, mărturisirea lui Dumnezeu și manifestarea credinței față de El în vremuri de încercare va fi recompensată în vremea cea de apoi, întrucât „mulți dintre cei care dorm în ţărâna pământului se vor scula, unii la viaţă veşnică, iar alţii spre ocară şi rușine veşnică" (Dan 12,2). Acest verset vechi-testamentar este printre singurele care afirmă credința în învierea obștească. El evidențiază faptul că atitudinea și faptele de care dăm dovadă în viața pământească ne ajută să dobândim viața veșnică.

Ultima vedenie pe care Daniel a prezentat-o în cartea sa începe în capitolul al zecelea, când un „om" îmbrăcat în veșminte de in și cu o înfățișare strălucitoare i se arată proorocului și îi vorbește. La o primă lectură, discursul acestei ființe cerești pare dificil de înțeles. El trebuie privit ținând cont de aspectele sale istorice și teologice. Iar pentru a clarifica mesajul îngerului, părintele Ioan Iurcea l-a interpretat prin prisma comentariilor biblice. Întrucât acestea au provenit din două tradiții de interpretare diferite – occidentală și rusească –, teza a primit un caracter

cu totul aparte. Cele două se completează reciproc. Spre deosebire de școala istorico-critică specifică Occidentului, teologii ruși accentuează frecvent dimensiunea spirituală a textului specifică Răsăritului creștin. Utilizate împreună, cele două surse conduc la conturarea unei interpretări care evidențiază atât aspectele istorice, cât și pe cele spirituale. La acestea, autorul adaugă și elemente de interpretare specifice tradiției iudaice. Evreii au fost primii destinatari ai cărții lui Daniel și de aceea este necesar să se țină cont de modul în care ei au receptat această carte, fapt pe care autorul acestei teze l-a avut în vedere cu precădere în redactarea secțiunii exegetice.

Premisa de la care pleacă părintele Iurcea este că în Daniel 10-12 anghelologia și eshatologia se află într-o strânsă legătură. La finalul cărții, proorocului Daniel i se cere să „închidă și să pecetluiască” cuvintele pe care le-a primit de la înger. Daniel criptează aceste cuvinte, prezentându-le într-o formă alegorică. Pe parcursul timpului, sensul cărții și al profeției se limpezește. O parte din proorociri se împlinesc în istorie, iar celelalte încă așteaptă să fie împlinite. În urma unei analize istorice amănunțite, s-a constat că profeția lui Daniel cu privire la regii Persiei, Egiptului și Siriei (Dan 11), s-a împlinit întocmai. De acum urmează ca profețiile legate de venirea antihristului, a perioadei de strâmtorare și a învierii morților, să fie împlinite.

Apocalipsa Sfântului Ioan Evanghelistul completează și întărește multe dintre descoperirile pe care le-a avut Daniel. Ființa cerească pe care o vede Daniel (Dan 10,5-6) are înfățișarea Fiului Omului din Apocalipsă (Apoc 1,13-15). Acest fapt i-a făcut pe unii dintre interpreți să considere că înaintea lui Daniel nu s-a arătat un înger (pe care mulți îl identifică cu arhanghelul Gavriil), ci Însuși Fiul Omului. Autorul ia în considerare ambele perspective și arată care sunt plusurile și minusurile fiecărei dintre ele. Totodată, Apocalipsa amintește de cartea vieții (Apoc 3,5; Dan 10,21) și relatează că arhanghelul Mihail se războiește în cer cu balaurul (diavolul) și că rezultatul războiului este că cel din urmă este aruncat pe pământ (Apoc 12,7-9). Aceste pasaje care se tâlcuiesc reciproc întăresc unitatea Sfintei Scripturi și ne oferă o imagine amplă asupra modului în care se vor desfășura cele din urmă zile.

Odată cu cea de-a doua venire a Mântuitorului Hristos, toată creația va fi străluminată. În ziua cea neînserată a Domnului, „cei care dorm în ţărâna pământului se vor scula, unii la viaţă veşnică, iar alţii spre ocară şi ruşine veşnică" (Dan 12,2). Persoanele care au fost credincioase lui Dumnezeu se vor afla într-o comuniune deplină cu El, „vor lumina ca strălucirea cerului și [...] vor fi ca stelele în vecii vecilor" (Dan 12,3). Spre deosebire de aceștia, cei care nu s-au străduit să se curățe de păcate în viața pământească și să identifice pe chipul

aproapelui chipul lui Hristos, vor fi incapabili de comuniunea cu El în veșnicie. Intrarea în Împărăția Cerurilor nu este altceva decât revenirea în firesc, prelungirea comuniunii cu Hristos începute în viața pământească, pe vecie.

În literatura de specialitate românească, Cartea Proorocului Daniel a fost subiectul unor studii, volume și traduceri din scrierile patristice. În acestea însă accentul nu cade asupra misiunii îngerilor și a discursului eshatologic din ultimele trei capitole, decât tangențial. În cadrul acestei lucrări, părintele Iurcea accentuează legătura dintre îngeri și eshatologie, subliniind faptul că lumea nevăzută vine în ajutorul celei văzute, atât în ceea ce privește descoperirea „zilelor de pe urmă", cât și (efectiv) în perioada de strâmtorare care va preceda învierea și răsplata oamenilor (Dan 12,1-3). Pe lângă sursele pe care le-a consultat în limba română, domnia sa a avut acces la comentarii biblice în limba engleză și în limba rusă. Întrucât, în comparație cu literatura din Occident, literatura rusească nu este utilizată atât de mult, autorul a prezentat succint scrierile din care s-a documentat și a conturat câteva elemente biografice ale teologilor care le-au scris (D.V. Scedrovețkei, Alexander Matveievici Buharev, Alexandrovici Iunherov).

În partea de preliminarii, părintele Ioan Iurcea arată, în primul rând, ce înseamnă cuvântul ebraic *malakh* și analizează locurile în care apar îngerii în Vechiul Testament

și responsabilitățile pe care le au. Totodată, prezintă evoluția conceptului eshatologie, așa cum apare el în Pentateuh, la prooroci și în special la proorocului Daniel. Tot în cadrul acestui subpunct, conturează modul în care apare noțiunea de înviere în Vechiul Testament, subliniind faptul că textul din Daniel 12,1-3 afirmă învierea obștească a morților. În al doilea rând, autorul dezvoltă câteva repere isagogice legate de cartea proorocului Daniel. Se evidențiază faptul că această carte a fost îndelung discutată în ceea ce privește autorul ei și timpul în care a fost scrisă. Școlile care abordează această carte critic susțin că ea nu a fost scrisă de către Daniel și nu a fost redactată în timpul exilului babilonian (sec. al VI-lea), ci în secolul al II-lea î.Hr., în contextul asupririi lui Antioh IV Epifanes. Însă, cu toate aceste problematizări, s-a recunoscut canonicitatea cărții lui Daniel și a fost introdusă atât în canonul iudaic, cât și în cel creștin.

Autorul împarte primul capitol al lucrării în trei părți, după cele trei capitole pe care le interpretează. În prima parte (*Îngerii și misiunea lor*) el interpretează capitolul 10, anume contextul în care Daniel a primit ultima sa viziune. În cadrul acestuia, accentul cade asupra identificării ființei angelice care i se arată proorocului Daniel (Dan 10,5-6). Unele comentarii consideră că este vorba despre un înger (Arhanghelul Gavriil), iar altele că este vorba despre Fiul Omului, argumentând cu pasajul din Apoc 3,5. Autorul ia în considerare ambele păreri,

astfel că pe cea dintâi o dezvoltă în această parte, iar pe cealaltă în cadrul dimensiunii teologice. Capitolul 10 este relevant și pentru faptul că din convorbirea îngerului cu Daniel se deduce faptul că în lumea cerească există un conflict, care-l dublează pe cea din lumea pământească (Dan 10,13-14) și că Arhanghelul Mihail este păzitorul poporului ales (Dan 10,21). Nu se poate face abstracție de folosul postului pentru om (Dan 10,2-3) și de fascinația și teama care l-a cuprins pe Daniel în fața misterului tainelor dumnezeiești (Dan 10,15-16).

Cea de-a doua parte (*Conflicte eshatologice*) are un caracter istoric. Îngerul îi descoperă proorocului ceea ce se va întâmpla în viitor cu regii Persiei, Egiptului și Siriei. Autorul examinează mesajul îngerului și constată faptul că cele descoperite s-au împlinit. Mergând pe firul comentariilor biblice, el arată că regele de la miazăzi se referă la regele Egiptului, iar cel de miazănoapte la cel al Siriei. Îngerul vestește perioada de după domnia lui Cirus. Regele viteaz (Dan 11,3) este Alexandru Macedon. După moartea sa, regatul său va fi împărțit între cei patru generali ai săi (Dan 11,4). Din ei se va naște dinastia Ptolemaică din Egipt (Ptolemeu II – Dan 11,6; Ptolemeu IV Filopater – Dan 11,11) și dinastia Antioh din Siria (Antioh II Theos – Dan 11,6; Antioh III cel Mare – Dan 11,10; Antioh IV – Dan 11,21-35). Prin relatările despre cruzimea și comportamentul lui Antioh IV, ultima parte a capitolului face trecerea de la contextul istoric propriu-zis la

un cadru eshatologic și apocaliptic. Antioh IV devine un tip al antihristului (Dan 11, 36-45).

În cea de-a treia parte (*Învierea de obște*) autorul analizează capitolul al doisprezecelea. Primele trei versete ale acestui capitol sunt tratate în mod deosebit deoarece descriu perioada eshatologică. Capitolul începe prin anunțarea intervenției arhanghelului Mihail în sprijinul oamenilor la acea vreme de strâmtorare. Doar cei care vor fi găsiți în cartea vieții vor fi mântuiți. Cel mai relevant pasaj din acest capitol este cel în care se afirmă că „mulți dintre cei ce dorm în țărâna pământului se vor scula, unii la viața veșnică, iar alții spre ocară și rușine veșnică" (Dan 12,2). Acest verset exprimă – fără echivoc – credința în învierea morților. Părintele Iurcea a prezentat faptul că acest verset a fost interpretat în diferite moduri însă direcția pe care a abordat-o el este cea conform căreia acest verste vorbește de învierea obștească. După ce analizează ultimele versete ale cărții, el încheie prin faptul că Daniel este încredințat de către înger că va primi moștenirea în vremea cea de apoi.

Capitolul al doilea (*Dimensiunea teologică*) este, la rândul său, împărțit în două secțiuni. În prima secțiune autorul dezvoltă dimensiunea anghelologică din cadrul viziunii lui Daniel (*Îngerii în viziunea profetului Daniel*). Aici, el remarcă faptul că îngerii intervin și răspund rugăciunilor pe care oamenii le înalță către Dumnezeu; dezvoltă ideea de legătură

între ceruri și pământ în cadrul conflictului universal. Îngerii sunt implicaţi în conflict de partea celor pe care îi protejează (Dan 10,13-14). Tot în cadrul acestei secțiuni, autorul conturează personalitatea voievodului Mihail, a îngerului ce i s-a înfățișat lui Daniel și a îngerului păzitor al Persiei, potrivnicul acestora. Secțiunea se încheie prin realizarea unei imagini generale asupra implicării îngerilor în sfera umană în cartea lui Daniel.

În cea de-a doua secțiune, autorul lucrării se preocupă de *Învierea cea de obște în perspectiva profetului Daniel*. În primul rând, în cadrul acesteia, el dezvoltă două poziții cu privire la textul din Dan 12,2: prima este cea care susține că acest text se referă la învierea fizică a trupurilor, iar cea de-a doua se referă la învierea națională a poporului ales. Scopul prezentării celor două poziții este pentru a sublinia veridicitatea celei dintâi amintite. În al doilea rând, el expune câteva elemente de la sfârșitul cărții lui Daniel. Autorul sesizează faptul că dacă lui Daniel i s-a poruncit să pecetluiască cele primite până la sfârșit (Dan 12,9), Evanghelistului Ioan i s-a poruncit: „Să nu pecetluieşti cuvintele proorociei acestei cărţi, căci vremea este aproape" (Apoc 22,10). Iată că pentru creştini nimic nu este pecetluit, totul este deschis (clar, înțeles). Cum se explică aceasta? Răspunsul este că pogorârea Duhului Sfânt a luminat mințile oamenilor spre a înțelege adevărurile dumnezeiești. Pentru creştini, adevărurile dumnezeiești nu sunt ascunse. Dobândind

Duhul Sfânt, ei pot să intre în comuniune cu Dumnezeu și să cunoască planul lui Dumnezeu în legătură cu omul și cu lumea, deoarece „Duhul toate le cercetează, chiar și adâncurile lui Dumnezeu (1Cor 2,10). Tocmai în această idee, Sfântul Evanghelist Ioan le spune destinatarilor primei sale epistole: „Iar voi, ungere aveţi de la Cel Sfânt şi ştiţi toate (1In 2,20).

În concluzie, cu toate că unele pasaje sunt anevoie de înțeles, cercetarea capitolelor 10-12 din cartea lui Daniel evidențiază numeroase învățături cu privire la anghelologie și eshatologie, învățături care primesc un sens clar privite în lumina Noului Testament în general și a Apocalipsei în special.

Apreciem contribuția pe care părintele Ioan Iurcea a adus-o teologiei biblice românești prin realizarea acestui volum. Nădăjduim ca efortul lui să fie de real folos celor care vor lectura cartea și vor căuta să pătrundă în taina Eshatonului prin mijlocirea ființelor cerești.

Pr.prof.univ.dr. Ioan Chirilă

INTRODUCERE

Anghelologia și eshatologia sunt două noțiuni care se dezvoltă treptat, atât în istoria poporului ales, cât și în cadrul Vechiului Testament. Dacă scrierile istorice ating aceste noțiuni tangențial, în scrierile profetice ele cunosc o dezvoltare amplă. Iar din această perspectivă, ultima parte a cărții lui Daniel (cap 10-12) se remarcă într-un mod cu totul deosebit. În această parte îngerii sunt individualizați și prezentați ca păzitori ai anumitor popoare și ca interpreți ai cuvintelor dumnezeiești. Din punct de vedere eshatologic, aceste trei capitole nu numai că anunță zilele de apoi sau sfârșitul timpului, ci chiar amintesc – fără echivoc – de învierea cea de obște (Dn 12,2), fapt despre care Vechiul Testament nu vorbește aproape deloc.

Alegerea acestei teme a pornit de la două premise principale. Prima constă în ideea că lumea nevăzută vine în ajutorul celei văzute; oamenii – atât la nivel individual, cât și colectiv – sunt sprijiniți de puterile cerești. Acest fapt este înfățișat în capitolele 10-12 din cartea lui Daniel, în diferite episoade. Cea de-a doua premisă pornește de la faptul că Vechiul Testament conține anumite pasaje cu caracter eshatologic și apocaliptic în care se descrie vremea cea de apoi. Capitolele 10-12 din Daniel, pornind de la un substrat istoric concret (domnia cruntă a regelui Antioh al

IV-lea Epifanes), prevestesc modul în care se vor desfășura evenimentele în zilele cele de apoi și învierea cea de obște. Îngerul îi descoperă lui Daniel faptul că va urma o perioadă de strâmtorare (Dn 12,1), după care „mulți dintre cei care dorm în țărâna pământului se vor scula" pentru a-și primi răsplata pentru veșnicie: unii se vor scula la viața veșnică, în timp ce alții spre ocară și rușine veșnică. Aceste pasaje veterotestamentare întăresc credința în învierea universală și reprezintă un argument pentru faptul că atitudinea și faptele de care dăm dovadă în viața pământească vor avea repercusiuni în viața veșnică.

În Daniel 10-12 anghelologia și eshatologia se află într-o strânsă legătură. Un înger i se arată lui Daniel, îi descoperă și îi interpretează întreaga viziune. În prealabil îi relatează faptul că pentru a ajunge ca să-i împărtășească această viziune a trebuit să părăsească lupta pe care a purtat-o cu îngerul perșilor și că i-a venit în ajutor arhanghelul Mihail, cel dintâi dintre îngerii păzitori (Dn 10,12-14). Odată sosit, îngerul îi prevestește câteva evenimente legate de regii Persiei, Egiptului și Siriei iar, în final, discursul său (Dn 11,36-12,13) primește un caracter eshatologic. Regele care va face „după placul său", menționat în Dn 11,36, este identificat cu antihristul, întrucât el se va împotrivi până și Dumnezeului Dumnezeilor. Începutul capitolului 12 descrie faptul că arhanghelul Mihail – prezentat aici ca ocrotitor al poporului ales – se va scula, adică se va implica în soarta

finală a poporului ales. Acest fapt ne este confirmat și de pasajul din Apocalipsa 12,7-9, în care se relatează că s-a făcut război în cer între Mihail și balaur (diavolul), iar rezultatul acestui război a fost reprezentat de faptul că satana și-a primit pedeapsa, fiind aruncat pe pământ. Se observă astfel că viziunea apocaliptică a proorocului Daniel este descoperită de puterile cerești și că în zilele cele de apoi îngerii se vor implica în sprijinul oamenilor care au rămas credincioși lui Dumnezeu.

Structura lucrării conține trei părți majore care conturează și clarifică capitolele 10-12 din cartea proorocului Daniel. Lucrarea începe cu o generoasă parte de preliminarii. Acestea servesc unei firești familiarizări cu subiectul de cercetare dezvoltat. Am ținut cont, în primul rând, de ceea ce s-a mai scris în literatura de specialitate (fie românească, fie străină) pe acest subiect. În al doilea rând am trasat anumite delimitări terminologice asupra conceptelor cheie (anghelologie și eshatologie). În cadrul acestora am analizat pe larg locurile în care apar îngerii în Vechiul Testament și cum intervin în lumea văzută, precum și modul în care s-a dezvoltat conceptul de eshatologie în Vechiul Testament. În finalul preliminariilor am dezvoltat anumite repere isagogice legate de cartea proorocului Daniel spre a avea o perspectivă largă asupra întregii cărți. Conținutul cărții este ușor de înțeles și de împărțit. Cartea conține 12 capitole dintre care

primele șase conțin șase povestiri despre Daniel și prietenii săi în Babilon, iar următoarele șase capitole conțin viziunile pe care le-a primit proorocul. Intervine, însă, un grad de dificultate mai ridicat în momentul în care încearcă să se identifice autorul, datarea scrierii, limba/limbile în care a fost scrisă cartea și genul acesteia. Din această perspectivă sunt lansate numeroase ipoteze și întrebări deoarece, în general, școlile care abordează această carte critic, arată că ea nu a fost scrisă de Daniel, nu a fost redactată în timpul exilului babilonian (sec. al IV-lea), ci mai degrabă în secolul al II-lea î.Hr. sau că au fost inserate, de-a lungul timpului, numeroase pasaje în conținutul ei. În paralel cu aceste păreri critice, am prezentat pe scurt și modul în care cartea lui Daniel a fost receptată în iudaism și, în final, am oferit câteva linii generale legate de teologia cărții lui Daniel per ansamblu.

În cea mai consistentă parte a lucrării am abordat exegetic cele trei capitole din cartea proorocului Daniel într-o cheie istorico-critică. Motivul pentru care am abordat astfel cele trei capitole este susținut de faptul că foarte multe evenimente descrise în cele trei capitole s-au petrecut în istorie, dar cu toate acestea apar prezentate obscur pe parcursul cărții. Spre exemplu, „împăratul tare" amintit în Dn 11,3 a fost receptat ca fiind Alexandru Macedon, „regele de miazăzi" se referă la regele Egiptului, iar „regele de

miazănoapte” la cel din Siria. Prin urmare, pentru a clarifica viziunea pe care a primit-o Daniel am abordat textul din perspectiva istorico-critică. În același timp rămân însă numeroase pasaje care sunt departe de a fi înțelese din punct de vedere istoric sau rațional. Aceste pasaje sunt în special cele legate de „bărbatul în veșminte de in” care i s-a arătat lui Daniel și cele care se remarcă prin conținutul viziunii legate de zilele cele de apoi. Acestea sunt adesea confirmate de Apocalipsă, dar împlinirea lor se va realiza abia la sfârșitul acestei lumi.

Pus în fața unei viziuni atât de amplă și de înfricoșătoare, Daniel, fie „cade înmărmurit cu fața la pământ” (Dn 10,9), fie rămâne „ca un mut” (Dn 10,15). Aceasta este starea de fascinație și de spaimă care-l cuprinde pe om în fața misterului divinității.

Ultima parte a lucrării cuprinde o dezvoltare a dimensiunii teologice a ultimelor trei capitole din cartea lui Daniel. Din conținutul acestei viziuni se pot desprinde numeroase idei teologice referitoare, atât la îngeri și la relația dintre lumea nevăzută și cea văzută, cât și la timpul eshatologic. Atât din punct de vedere anghelologic, cât și eshatologic, cartea lui Daniel are câteva specificități aparte. Acestea se vădesc mai ales în locurile care îi prezintă pe îngeri individualizați și în cele care descriu modul în care se vor desfășura evenimentele de la sfârșitul timpului.

Pentru dezvoltarea subiectului de cercetare am consultat diferite surse din limba română[1], din limba engleză[2] și din

[1] Cele mai semnificative titluri din limba română ar fi următoarele: Aurel Pavel, *Cartea profetului Daniel: Introducere, traducere, exegeză și teologia cărții (teză de doctorat)* (Sibiu: Universității Lucian Blaga, 2000), 279 p.; Nicolae Neaga, *Profetul Daniel despre Hristos* (Sibiu: Tipografia Arhidiecezană, 1933), 31 p.; St. I. Zota, *Studiu exegeticistoriccritic asupra profetului Daniil* (București: Tipografia Curții regale, 1901), 61 p.; Ioan Chirilă, „Profeţiile mesianice din Cartea Daniel în interpretare patristică," în *Biblie şi Teologie, Prinos de cinstire Părintelui Profesor dr. N. Neaga la împlinirea vârstei de 95 de ani* (Sibiu: Arhiepiscopia Ortodoxă Română, 1997): 92-106; Ioan Chirilă, „Profețiile mesianice din cartea profetului Daniel în viziunea patristică," *RT* 2 (1997):119-132; D. Achimescu, „Fiul omului," *RT* 5-6 (1935): 236-249; Justinian Cârstoiu, *„Sfinţii îngeri după Proorocul Daniel," GB* 5-8 (1999): 51-66.
Menționăm faptul că în privința textelor patristice am utilizat tot câteva traduceri în limba română: Ioan Gură de Aur, „Despre post. Omilia a Va: La profetul Iona, Daniel şi la cei trei tineri, rostită la începutul Postului Mare," ed. Dumitru Fecioru, *BOR* 12 (1978): 7885; Ioan Gură de Aur, *Omilii despre pocăinţă. La Profeţii Iona, Daniel şi la cei trei tineri*, trans. Dumitru Fecioru (Bucureşti: IBMO, 1998), 78-95; Ioan Gură de Aur, *Omilii şi cuvântări. Cuvânt despre proorocul Iona, Daniel şi despre cei trei tineri*, ed. Irineu Slătineanu (Râmnicul Vâlcea: Sfânta Episcopie, 1995); Theodorit al Cirului, *Tâlcuire la cartea profetului Daniil*, ed. Adrian Tănăsescu-Vlas (Bucureşti: Sophia, 2004), 248 p.
[2] În limba engleză am recurs la anumite dicționare și colecții istorico-critice. Dicționare: Warren Baker, *The complete word study dictionary: Old Testament* (Chattanooga: AMG Publishers, 2003). David Noel Freedman, *The Anchor Bible Dictionary (ABD)* Vol. 1 (New York: Doubleday, 1996); Laird Harris, Gleason L. Archer, Bruce K. Waltke, *Theological Wordbook of the Old Testament* (Chicago: Mody Press, 1980); Allen Myers, *The Eerdmans Bible Dictionary* (Michigan: Grand Rapids, 1987); Colecții: Trent Buttler, *Joshua*, în *WBC* 7 (Dallas: Word Book, 1984); David Howard, Joshua, în *NAC* 5 (Nashville:

limba rusă[3]. Modul de abordare a textului biblic diferă de la o limbă la alta, dar luate împreună, ele conferă tezei un caracter amplu, deoarece adeseori se completează reciproc. Pe lângă caracterul lingvistic, sursele pe care le-am consultat aparțin tradiției creștine și iudaice. De-a lungul timpului, atât în tradiția creștină, cât și în cea iudaică, cartea proorocului Daniel a fost abordată din mai multe perspective. Anumite scrieri accentuează caracterul moral al lui Daniel în Babilon. Unele accentuează anghelologia acestei cărți, în timp ce altele eshatologia și caracterul ei apocaliptic. Există, însă, și unele lucrări de sinteză care tratează pe larg toate direcțiile amintite mai sus.

În urma acestui demers științific ne propunem să atingem următoarele obiective: dezvoltarea noțiunilor de anghelologie și eshatologie în cuprinsul Sfintei Scripturi; conturarea unei perspective coerente în ceea ce privește conținutul cărții lui Daniel, în general, și a capitolelor 10-12, în special; realizarea

---

Broadman & Holman Publishers, 1998); Marten WOUDSTRA, *Joshua*, în *NICOT* (Michigan: Grand Rapids, 1981); René PÉTER-CONTESSE și John ELLINGTON, *A Handbook on the Book of Daniel* (New York: United Bible Societies, 1993).

[3] În arealul rusesc, lucrările scrise pe Cartea lui Daniel au un specific aparte. Teologii ruși accentuează adesea caracterul teologic al cărții. Dintre lucrările de referință din spațiul rusesc amintim: D.V. SCEDROVEȚKEI, *Exegeză la Cartea Profetului Daniel* (Moscova: s.ed., 1990); Alexander Matveievici BUHAREV, *Sfântul Prooroc Daniel* (Moscova: f. ed., 1868); Daniel SISOEV, *Cartea Proorocului Daniel* (Moscova: s.ed., 2011); Alexandrovici IUNHEROV, *Cartea prorocului Daniel* (Moscova: f.ed., 1912).

unei exegeze minuțioase pentru o cât mai bună aprofundare a textului biblic; trasarea unor idei teologice relevante pentru contemporaneitate: raportul nostru cu lumea cerească, semnele sfârșitului timpului și conștientizarea faptului că vom fi răsplătiți după atitudinea și faptele noastre din timpul vieții pământești.

Fiecare comunitate de credincioși îi conferă textului scripturistic un caracter distinctiv, în funcție de istorie, de tradiții sau de așezarea geografică. În cadrul lucrării se observă acest lucru, deoarece bibliografia folosită provine din spațiul românesc, rusesc și occidental. Considerăm că acest fapt conferă originalitate tezei noastre. Cercetarea în teologia românească tinde adesea să recurgă la resurse occidentale în limba engleză, franceză sau germană. Prea puțin se ia în considerare literatura rusească și, de ce nu, cea de origine siriacă. În cadrul acestei lucrări am dorit să evidențiem și faptul că literatura de specialitate din spațiul rusesc se ridică la înălțimea rigorilor din occident și uneori – mai ales în anumite aspecte teologice – o completează.

Nu în ultimul rând, țin să-mi exprim recunoștința și mulțumirea față de părintele profesor universitar doctor Ioan Chirilă, coordonatorul acestei teze de doctorat. În decursul studiilor doctorale m-am bucurat să mă raportez la preacucernicia sa, atât ca îndrumător științific, cât și ca părinte, mentor și povățuitor.

Apreciem contribuția
pe care părintele Ioan Iurcea
a adus-o teologiei biblice românești
prin realizarea acestui volum.
Nădăjduim ca efortul lui să fie
de real folos celor care vor
lectura cartea și vor căuta
să pătrundă în
taina Eshatonului
prin mijlocirea ființelor cerești.

Pr.prof.univ.dr. Ioan Chirilă

ISBN 978-606-37-1048-3